

MARTA PRAT I SABATER

LA INFLUÈNCIA DEL CATALÀ SOBRE EL LÈXIC CASTELLÀ: VISIÓ DIACRÒNICA*

1. INTRODUCCIÓ

Des del punt de vista lèxic, resulta comprensible i fàcilment acceptable la influència mútua entre diferents llengües, sobretot si les que hi estan implicades formen part d'una mateixa família i, a més, són geogràficament properes. Si es desitja fer atenció a aquesta evidència, el terme científic predominant ha de ser el de *présteq* (*lèxic*) que, malgrat les controvèrsies que ha manifestat la seva significació,¹ caldrà interpretar-lo en aquest article com a 'element (lèxic) transmès d'un sistema lingüístic a un altre'.

Dins del marc de les llengües romàniques, de la mateixa manera que en la majoria és possible trobar *présteqs* de l'italià, del francès o del castellà, també ho ha de ser, i sense sorprendre, que, si no en totes, en algunes en trobem del català. Aquesta observació cal subratllar-la perquè existeix una tendència generalitzada a relacionar, des d'una perspectiva sincrònica, llengua i estat polític. Si en aquest estat es parla més d'una llengua, això comporta que es pensi en una opció lingüística dominant (oficial en tot l'estat) davant d'una altra amb molta menys consideració (no oficial en tot l'estat). En cas d'existir algun tipus d'influència entre aquestes llengües, és aleshores inevitable que

* Aquest treball ha estat possible gràcies a l'ajut del Comissionat per a Universitats i Recerca (2001 SGR-00151). Agraïco a la Dra. Gemma Rigau i al consell de redacció de la revista de la Societat Catalana de Llengua i Literatura de l'IEC que m'han proposat l'elaboració d'aquest article. Vull donar també les gràcies a la Dra. Glòria Claveria (UAB) i a Carme Planas per les observacions i suggeriments que m'han fet a una versió prèvia d'aquest text.

1. Per a un recull i comentari de les diferents definicions que s'han proposat al llarg del segle XX sobre el terme *présteq* per part d'especialistes de diferents procedències, vegeu Juan GÓMEZ CAPUZ (1998).

sorgeixi el prejudici de considerar-la en una sola direcció, la que d'entrada es presenta més lògica (oficial enfront de no oficial). Però això no és més que una visió sincrònica dins del que representa la diacronia. Si es retrocedeix en la història, aquesta situació es pot haver trobat invertida, i ningú pot dir que, si s'avança cap al futur, es mantindrà de la mateixa manera. La història del vocabulari d'una llengua és, per tant, tan complexa com ho pot ser la suma de diferents sincronies.

Aquest article es centrarà a donar una visió, des d'un punt de vista diacrònic, de la influència lèxica que ha exercit la llengua catalana sobre la castellana, tot i que no sigui una situació normal en aquests moments. Per tant, si es fa referència a *catalanisme*, no s'ha d'interpretar com a 'locución, giro o modo de hablar propio de los catalanes' (*DRAE*, 2001), amb el possible afegitó 'que utilizan cuando hablan castellano', sinó que s'ha de pensar en 'forma d'expressió catalana usada en una altra llengua' (*DIEC*, 1995) o en 'element propi del català que ha penetrat en una altra llengua' (*GDENC*, 1999) en qualsevol moment de la seva història.

El punt de partida per al desenvolupament del contingut és el corpus de préstecs del català que han entrat a formar part del vocabulari castellà, extret del *Diccionario crítico etimológico castellano e hispánico* (*DCECH*) de Joan Coromines, amb la col·laboració de José Antonio Pascual. El nombre total d'elements lèxics ascendeix a 982. Aquesta quantitat és, a primera vista, sorprenentment important i cal estudiar-la amb deteniment per validar si el català té les suficients possibilitats d'haver pogut ser transmissor directe per a la llengua veïna de prop d'aquest miler de mots. Sovint s'ha comentat que Joan Coromines, d'arrel catalana, ha fet prevaler en la seva obra la hipòtesi de catalanisme per a determinades paraules abans que d'altres etimologies que també podrien ser possibles. El mateix Germà Colón (1967b: 237), per exemple, referint-se al primer diccionari etimològic publicat pel citat estudiós, manifestava el següent:

«...la contribución del catalán —que se limita al léxico— es sensiblemente superior a lo que se presumía antes de que el Sr. COROMINAS publicase su *DCELC*. Este señala unos quinientos catalanismos. Tengo para mí que no todos lo son, algunos decididamente no lo son; en

ciertos casos convendría disponer de más elementos de juicio. De vez en cuando, ante varias posibilidades, el autor del *DCELC* opta por la catalana, quizá movido inconscientemente por el afecto que lleva a su lengua materna.»

Després del recompte exhaustiu de catalanismes de la segona edició del diccionari etimològic (*DCECH*), s'ha pogut observar que quasi s'ha doblat la quantitat que preveia Germà Colón en la primera. És evident que no es poden acceptar tots a cegues i que cal tenir molt en compte els «elementos de juicio» amb què Joan Coromines els justifica. Aquests poden ser (o haurien de ser) de caire molt divers: lingüístic (fonètics, morfològics i semàntics, principalment) i extralingüístic (cronològics i/o documentals i relatiu a l'ús que cada varietat lingüística fa de la paraula en qüestió, com a més importants). L'elementat etimològic, de tradició neogramàtica, concedeix especial importància a la fonètica per determinar que una paraula és préstec per a una llengua concreta: es basa principalment en el compliment de les lleis fonètiques que la deriven del llatí. Els altres criteris (sobretot el cronològic i, en el cas dels catalanismes, el semàntic, com es podrà comprovar més endavant) són els que solen determinar la possible llengua de la qual s'ha adoptat. De tota manera, no sempre pot utilitzar la totalitat d'arguments justificatius, sigui perquè no té suficient informació, sigui perquè no ho creu convenient. En el *DCECH*, per exemple, assegura que el castellà *brazola* és catalanisme. Ho justifica des del punt de vista morfològic (formació de la paraula amb el sufix *-ola*) i semàntic (terme mariner). No fa referència a la cronologia perquè, de fet, la primera documentació catalana és posterior a la castellana, segons la informació de què disposa, la qual cosa no permet consolidar la transmissió proposada. Aquesta divergència ja permet afirmar que no tots els criteris es mostren a favor de l'opció escollida en la hipòtesi etimològica i fa dubtar que puguem acceptar aquest mot com a catalanisme indiscutible.

L'objectiu d'aquest article és oferir l'inici d'un nou recompte dels catalanismes del castellà a partir del material extret del *DCECH*. L'extensió limitada del treball no permet valorar els 982 termes proposats per aquesta obra, sinó que la quantitat es reduirà als 221 prés-

tecs que Joan Coromines proposa com a estàndards i vigents per a l'espanyol, de transmissió catalana segura i justificada. La lectura atenta i la valoració dels criteris utilitzats per a la consolidació de la procedència de cada paraula d'aquest grup seleccionat portaran a corroborar o no la conclusió de l'etimòleg i permetran l'elaboració de llistes indicatives de catalanismes segurs, probables o improbables.² En un futur, caldrà anar ampliant aquesta primera numeració amb la resta del corpus del diccionari, i amb la verificació externa d'altres fonts, per fer-ne, si cal, una redistribució.

2. PROCÉS DE TRANSMISSIÓ LÈXICA

Si s'accepta que el *procés de transmissió lèxica* és el traspàs d'un element lèxic d'una llengua a una altra en una etapa concreta de la seva història evolutiva, és evident que l'època més activa del català com a iniciador d'aquest procés cap al castellà és la de l'edat mitjana i els segles immediats. En aquesta època, Catalunya es distingia per ser una indiscutible potència marítima i econòmica pel fet d'haver-se expandit per tot el Mediterrani i d'haver establert punts de contacte, on es trobaven instal·lats cònsols catalans. El comerç era el principal impulsor de l'intercanvi, tant de productes com de paraules.

Com a conseqüència d'aquest fet, no ha d'estranyar que el grup més destacat de catalanismes extrets del *DCECH* estigui relacionat amb la marina, hiperònim que pot incloure noms d'embarcacions (*bergantín, buque, polacra*, etc.), persones o activitats relacionades amb la seva construcció (*mastredaje, despaltar, remolar*, etc.), parts o elements del vaixell (*pañol, proel, velamen*, etc.), material per a la pesca (*boliche, esparavel, palangre*, etc.), noms de peixos, molluscs i crustacis (*lisa, calamar, cigala*, etc.), fenòmens meteorològics (*boira, oraje, maestral*, etc.), a més de paraules relacionades amb el comerç (*fleje, lonja, mercader*, etc.). Dins del camp del llenguatge mariner, Joan Coromines tendeix a considerar catalanisme bona part del que s'hi troba vinculat, sense buscar massa raons complementàries que ho

2. Veg. apèndix final de l'article.

consolidin. Convé ser cauts a l'hora d'acceptar la procedència indiscutiblement catalana que atorga a aquests termes.

El poble català ha destacat també al llarg de la seva història per les seves arts gremials, relacionades principalment amb els teixits. És lògic, per tant, que un altre camp semàntic que hi sobresurt sigui el tèxtil, tant si es fa referència a l'ofici (*cortapisa, pelaire, retal*, etc.) com a peces de roba o de tela (*bonete, camal, frazada*, etc.).

Tampoc és estrany trobar paraules vinculades a la gastronomia dins dels préstecs considerats del català (*codoñate, confite, rustir*, etc.). Hi ha dues publicacions molt influents en les respectives èpoques que ho poden justificar: l'*Arte Cisoria* d'Enrique de Villena (1423), obra farcida de catalanismes i il·lustrativa dels costums de la cort barcelonina, que no passava desapercibuda pels majestuosos banquets que organitzava, i l'*Art de Coc*, de Robert de Nola, que es va traduir al castellà al final del primer quart del segle XVI (1525), i és un bon exemple de la influència del lèxic de la traducció: si es desconeix una determinada designació en la llengua receptora, es tendeix a mantenir l'original o a produir-ne una lleugera adaptació.³ El professor Coromines admet la importància d'aquestes obres, i fins i tot les esmenta com a primeres documentacions d'alguns termes, la qual cosa segueix corroborant fins al moment el seu valor.

Dins el procés de transmissió lèxica, el català pot haver actuat, com qualsevol altra llengua, com a transmissor directe o indirecte. La primera opció és la més nombrosa i l'escollida per discórrer en els següents apartats d'aquest article: consisteix en què el català proporcioni una determinada paraula directament al castellà (cat. *premsa* > cast. *prensa*). La segona opció és molt minoritària i els casos que es poden proposar són molt menys fiables per manca de suficients arguments que ho consolidin: el català ha d'haver transferit un mot a una llengua concreta (no castellana) i d'aquesta ha d'haver passat al castellà (*arganell* > fr. *arganeau* > cast. *arganeo*). Concretar la història de la paraula o establir l'ordre en què succeeix el procés de transferència és relativament complicat. Quan es construeix una hipòtesi etimològica, s'ha

3. Per a l'estudi del lèxic d'aquesta obra, és essencial el glossari que té publicat Veronika LEIMGRUBER (1976-1980).

de fonamentar en els criteris que la justifiquen per fer-la sòlida. És important recordar que les llengües romàniques presenten considerables similituds evolutives i estructurals pel fet de derivar d'un mateix origen no massa llunyà (llatí). Els intercanvis lèxics produïts entre elles són, com s'ha comentat, molt més imperceptibles que els que puguin tenir lloc entre llengües amb menys parentiu (anglès i castellà, per exemple). Un dels criteris que ofereix una ajuda considerable és el referent a la cronologia documental de què es disposa, no només del català o del castellà, en aquest cas, sinó de la resta de sistemes lingüístics, romànics o no, que poden estar implicats en estadis anteriors del procés de transmissió. De tota manera, els avenços en la recerca d'aquest camp no són els mateixos per a cada llengua: no sempre és possible assegurar que una primera documentació proposada per a un terme en concret tingui moltes garanties de ser fiable; molt sovint no deixa de ser la primera que es coneix, tot i la forta sospita que n'hi ha d'haver d'anteriors. Pel que fa al castellà i al català, cap de les dues llengües disposa d'un diccionari històric complet. La principal ajuda general, referent a bona part del vocabulari de cadascuna d'aquestes llengües, l'ofereix el material documental recollit per Joan Coromines i inclòs en els seus diccionaris etimològics dedicats al castellà i al català (*DCECH* i *DECLC*, respectivament). Sobre la llengua catalana, cal afegir també la feina feta per Mn. Antoni M. Alcover i Francesc de B. Moll, en el seu *DCVB*, i la de Marià Aguiló, en els seus materials lexicogràfics. Tant per al català com per al castellà, són importants també els treballs que publiquen diferents especialistes sobre l'anàlisi de paraules concretes i les seves documentacions. Germà Colón en té una bona tria relacionats amb el català. Cal tenir en compte, a més, els nous corpus informatitzats que van apareixent, la consulta dels quals està a l'abast de tothom a través d'Internet, encara que, de moment, no són prou complets com per oferir la deguda fiabilitat de les primeres dades documentals.

3. VALORACIÓ DEL NOMBRE DE PRÉSTECES DEL CATALÀ PROPOSAT PEL DCECH

Ja s'ha avançat, en la introducció d'aquest article, que el nombre total de préstecs del català extrets del *DCECH* és de 982. En els següents apartats s'explicarà el procés que s'ha seguit per escollir un conjunt significativament inferior d'aquests mots, integrat per aquells que, segons aquesta font, són segurs, estàndards i vigents, i que, a més, estan justificats.⁴

3.1. *Fiabilitat de la transmissió catalana*

La lectura de cadascuna de les etimologies proposades per als diferents elements del corpus, ja d'entrada permet veure que no totes les hipòtesis es presenten amb el mateix grau de fiabilitat: 630 són segures, mentre que 352 només són probables. El nombre de catalanismes indiscutibles sembla que ja comença a disminuir i necessitem encara tenir en compte més detalls.

Dins d'aquests dos grups es pot fer una altra bipartició, ja que s'ha observat que no sempre es proposa només el català com a llengua immediata per al castellà o com a única transmissora directa, sinó que, en ocasions, se n'anomenen d'altres.

En el primer grup, de les 630 hipòtesis segures, en 613 ocasions només es proposa el català (*barraca, litera, orgullo*, etc.), mentre que en les 17 restants s'afirma amb seguretat que el català ha transmès aquestes paraules conjuntament amb altres llengües, cadascuna aportant matisos diferents (formals, semàntics, etc.). Un exemple d'aquest tipus molt il·lustratiu el trobem en el cas de *paleta*: «término técnico,

4. Per a una anàlisi detallada de les conseqüències de la influència catalana en el lèxic castellà, amb especial atenció a l'estudi del tipus de justificació que en fa Joan Coromines, vegeu la tesi doctoral de l'autora d'aquest treball, titulada *Préstamos del catalán en el léxico español*, dirigida per la Dra. Glòria Claveria (UAB) i llegida el 24 de març de 2003. Es pot consultar íntegrament la seva digitalització a la següent pàgina web sobre tesis doctorals en xarxa: <http://www.tdx.cesca.es> (la referència completa és <http://www.tdx.cesca.es/tdx-1114103-150818>).

tomado en parte del francés (voz de cazadores), **del catalán** (cocineiros, marinos y albañiles), **del italiano** (pintores)» (*DCECH*, s. v. *pala*).

En el segon grup, de les 352 hipòtesis probables, succeeix més o menys el mateix: en 202 casos només es proposa el català (*conrear*, *dàtil*, *guante*, etc.), mentre que en 150 es pensa en més d'una llengua, amb la precisió que no necessàriament totes les que es mencionen han d'haver transferit de manera conjunta el mot al castellà, sinó que no es disposa de suficients proves per escollir quina d'elles té més probabilitats d'haver estat la transmissora directa. Sobre *peaje*, per exemple, es comenta que és un mot «tomado del fr. *péage* o del cat. *peatge*» (*DCECH*, s. v. *pie*), i, en el cas de *costa*, es proposen moltes més opcions:

«en Castilla presenta huellas fonéticas de su importación forastera, en la cual colaboraron probablemente el mozárabe andaluz, el catalán, el gallegoportugués y el leonés occidental, hablas que cubren o cubrían casi totalmente las costas hispánicas» (*DCECH*, s. v. *cuesta*).

Segons el que s'acaba d'explicar, i com apareix representat en el següent quadre, si es seleccionen amb exclusivitat els préstecs que amb tota seguretat el castellà ha rebut només del català, seguint el contingut del *DCECH*, es redueixen a 613. Prenent tan sols com a base, per tant, el grau de fiabilitat amb què s'exposen les hipòtesis etimològiques i seleccionant només el català com a possible llengua transmissora, ja s'ha fet una reducció de més de tres centenars del total de mots que inicialment havia facilitat la font consultada (982).

FIABILITAT TRANSMISSIÓ	PRÉSTECES		LLENGUA PROPOSADA
segura	630	613	català
		17	català i altres llengües
probable	352	202	català
		150	català i/o altres llengües

Per obtenir aquests resultats, s'ha partit del recompte de les dades que al respecte es detallen en les hipòtesis etimològiques que s'ofereixen per a cada paraula, com es pot deduir dels exemples anotats a continuació, representatius de cadascun dels diferents grups:

- (1) a. **TRANSMISSIÓ SEGURA DEL CATALÀ.** *Añorar* prové «del cat. *enyorar* íd., y éste del lat. *IGNŌRARE* 'ignorar', en el sentido de 'no saber (dónde está alguien)', 'no tener noticias (de un ausente)» (*DCECH*, s. v. *añorar*).
- b. **TRANSMISSIÓ SEGURA DEL CATALÀ I D'ALGUNA ALTRA LLENGUA.** *Salvaje* s'ha adoptat «del oc. y cat. *salvatge* íd., y éste del lat. *SĪLVATĪCUS* 'propio del bosque'» (*DCECH*, s. v. *selva*).⁵
- (2) a. **TRANSMISSIÓ PROBABLE DEL CATALÀ.** *Amainar* es presenta com de «origen incierto, probablemente tomado del catalán, donde significó 'calmar, mitigar' y sería hermano de oc. *amainà*, fr. ant. *amaismier*, 'domesticar', derivado de *maison* 'casa' (lat. *MANSIO*)» (*DCECH*, s. v. *amainar*).
- b. **TRANSMISSIÓ PROBABLE DEL CATALÀ I/O D'ALGUNA ALTRA LLENGUA.** *Burdel* pot haver-se importat «del cat. *bordell* o de oc. *bordel* íd., de origen incierto, probablemente derivados de *bord* 'bastardo' en el sentido de 'lugar de gente descastada, y donde se engendran bastardos'» (*DCECH*, s. v. *burdel*).

Prenent ara com a base els 613 mots obtinguts, que el *DCECH* considera sense cap dubte catalanismes per al castellà, convé que s'indagui una mica més sobre les característiques que presenten.

3.2. Referències diacròniques i diatòpiques dels préstecs

Primerament cal tenir en compte que no tots els 613 préstecs són

5. És freqüent trobar aparellat el català amb l'occità, ja que a vegades resulta impossible precisar exactament de quina de les dues llengües s'ha transmès la paraula per l'estreta relació que manifestaven durant l'edat mitjana. Cf. Germà COLÓN (1967a).

d'ús vigent a l'actualitat. La mateixa font etimològica inclou referències diacròniques en els respectius articles, que indiquen que la paraula en qüestió és antiga (78), antiquada (8), desusada (3) o arcaica (1). El total ascendeix a 90 elements lèxics que ja no utilitza la llengua castellana. Podríem donar-ne uns quants exemples com *angoja*, *atobar*, *bandolero*, *bochín*, *caleta*, *flaón*, *largaria*, *maestresa*; *feble*, *robatorio*; *formaje*; *deván*; etc. Quan no s'inclou cap comentari d'aquest tipus, s'interpreta que es tracta de paraules vigents.

A continuació convé observar que no totes les paraules es poden considerar estàndards perquè en alguns articles s'aporten referències diatòpiques. No es pot tenir la garantia que s'hagin inclòs per a tots els lemes que calia, possiblement perquè no es disposava de suficient informació per poder-ho fer.⁶ A vegades, només es comenta que els termes són *dialectals*, mentre que en d'altres casos s'indica que s'utilitzen en *aragonès*, en *leonès*, en *andalús*, etc. El més freqüent, però, no és que la paraula es relacioni amb una zona dialectal concreta, sinó que s'afirmi que només es coneix el seu ús en una localitat determinada, sigui Sevilla, Salamanca o Sòria, per exemple, o Xile, Colòmbia o Veneçuela, si també ho fem extensiu a l'espanyol d'Amèrica. La suma de catalanismes segurs que no entra dins del que es podria considerar estàndard arriba a 126, entre els quals hi podem trobar *alioli*, *bacón*, *bajoca*, *cacera*, *calaje*, *empeltar*, *esclafar*, *garbillo*, *manobre*, *menar*, *parrel*, *picor*, *zucrería*, etc.

Finalment, és possible també que algunes paraules siguin al mateix moment dialectals i antigues. El total de mots antics, antiquats o arcaics que només s'utilitzaven en determinades regions arriba a 15 (*fletar*, *engalabernar*, *deván*, etc.).

En aquest punt, seria interessant distingir entre els préstecs estàndards i vigents, segons el *DCECH*, i els que formen part dels grups amb referència diacrònica i/o diatòpica per tenir la quantitat total més ben organitzada. Es representarà mitjançant el següent esquema:

6. Cal recordar que Joan Coromines no va utilitzar els atles lingüístics en cap de les edicions del seu diccionari etimològic, la qual cosa confirma que no es pugui treure de la seva obra una classificació correcta i completa dels préstecs que no són estàndards. Cf. José Manuel BLECUA i Glòria CLAVERIA (1999) i Joan VENY (1997).

CATALANISMES SEGURS (613)	AMB REFERÈNCIA (201)	DIACRÒNICA (75) (antic, antiquat, desusat o arcaic)
		DIATÒPICA (dialectal) (111)
		DIACRÒNICA + DIATÒPICA (15)
	SENSE REFERÈNCIA DIACRÒNICA I/O DIATÒPICA (412)	

Una vegada coneguts els aspectes més importants que han permès una determinada classificació dels catalanismes segurs (613), es procedirà a retallar una mica més aquesta numeració per valorar fins a quin punt és acceptable la transmissió catalana considerada indiscutible pel *DCECH*. Se seleccionarà, per a la següent anàlisi, la xifra de 412 préstecs, formada per aquells considerats per aquesta font estàndards i vigents.⁷ S'ha descomptat, per tant, el lèxic marcat com a diacrònic i/o diatòpic per poder observar com s'ha mantingut la influència catalana en l'ús actual de l'espanyol estàndard. El següent pas consistirà en observar si la transmissió de tot aquest últim bloc de paraules escollit ha estat degudament justificada i amb quins criteris.

3.3. Justificació de les hipòtesis de transmissió catalana

Dels 412 catalanismes estàndards i d'ús vigent, transferits amb seguretat al castellà, segons el *DCECH*, només se n'han justificat 221, és a dir, poc més de la meitat. Les hipòtesis de transmissió dels 191 restants no presenten cap tipus d'argumentació explícita que les sostingui (*cigala*, *confitar*, *escarpar*, *estamento*, *lebrer*, *litera*, *mercader*, *palafren*, *retere*, *rubí*, *timonel*, *vinagreta*, etc.).

7. Veg. esquema anterior sobre la classificació dels catalanismes segurs.

Quan s'ha produït justificació, els arguments utilitzats són molt diversos. Dins dels que podríem qualificar de lingüístics, la majoria són fonètics (*esquife, imprenta, linaje*, etc.), morfològics⁸ (*cotejar, doncel, pelaire*, etc) i semàntics⁹ (*beta, convite, faena*, etc.), a banda d'algun comentari sobre qüestions gràfiques (*galeaza, trajinar*, etc.). Dins dels que anomenaríem extralingüístics, els principals fan referència a la cronologia¹⁰ (*barraca, calamar, palmera*, etc.) i a l'ús que tenen els préstecs en català en contrast amb el castellà (*apilar, esqueje, rape*, etc.), però també podem trobar alguna explicació vinculada a la distribució geogràfica de la paraula (*coliflor, libán*, etc.), a les obres on es troba documentada (*capirotada, foja*, etc.), a fets històrics (*gandaya, trabucaire*, etc.), a les tradicions (*sardana*) o a la toponímia (*arbequín*).

Cal tenir en compte, però, que la transferència suposadament catalana dels mots no ha estat sempre justificada per només un argument, com succeeix en bona part dels exemples que s'han proporcionat en el paràgraf anterior, sinó que el que predomina és la combinació de criteris (*añorar, balance, clavel, frazada, papel*, etc.). Aquest procediment és, de fet, el més adequat per justificar les hipòtesis: si diferents punts de vista argumentats amb fonament conflueixen en una única direcció, aquesta té moltes garanties de ser vàlida. Més encara si no s'oblida que es treballa amb les probabilitats de transmissió que té una llengua romànica (català), l'elecció de la qual, com ja s'ha avançat, presenta un grau més alt de dificultat pels trets que comparteix amb la resta de la mateixa família.

Al llarg d'aquests epígrafs referents a la valoració del nombre de catalanismes proposat pel *DCECH*, s'ha pogut observar que el punt de partida inicial de 982 préstecs ha quedat reduït a 221 si interessa seleccionar els que la pròpia font considera com a estàndards i vigents,¹¹

8. Generalment referits a la morfologia derivativa considerada com a procés de formació de paraules amb la utilització d'un afix propi del català (vegeu un estudi molt desenvolupat d'aquest aspecte a la tesi doctoral de l'autora d'aquest article, la referència de la qual es troba a la nota 4).

9. Fan referència bàsicament al camp semàntic al qual pertanyen els préstecs.

10. Paraules documentades en català abans que en castellà.

11. Si ara contrastéssim les marques diacròniques i diatòpiques dels diferents termes amb les del mateix tipus que s'han actualitzat a última edició del *DRAE*, segur que hi hauria alguna variació, però aquest no és l'objectiu principal d'aquest article.

de transmissió segura i tots ells justificats. Això ja d'entrada il·lustra que la sorprenent quantitat que arribava quasi al miler, segons les dades generals que s'havien extret del diccionari etimològic, no es pot adoptar com a indiscutible. Tampoc cal interpretar que s'ha d'eliminar la possibilitat de catalanisme dels 761 mots restants o que no se n'hi poden incorporar de nous, perquè seria un error, però si es pensa en la proposta d'un nou recompte de paraules que disposin de les raons suficients per garantir la procedència catalana, s'ha de començar seleccionant els que, segons el *DCECH*, no admeten dubte. Per poder confeccionar finalment la llista de catalanismes acceptables d'aquest grup escollit, s'aprofitarà el material de la citada font i s'estudiarà el tipus de justificació que aporta per a cada cas per tal de poder destriar quins préstecs estan explicats amb o sense fonament.

4. *CAP A UN NOU RECOMPTE DELS CATALANISMES DEL CASTELLÀ*

Germà Colón, des del primer dels seus treballs sobre catalanismes de l'any 1967, ha publicat diferents estudis lèxics on, entre d'altres informacions, aporta proves determinants per afirmar o desmentir la procedència catalana d'un nombre considerable de paraules. Per fer-ho, es basa principalment en la recerca i l'estudi de les documentacions. La lectura dels seus treballs manifesta que, sempre que es disposi de suficients dades, és bàsic, d'una banda, saber quan s'han localitzat per primera vegada els préstecs d'una llengua en textos escrits i, de l'altra, poder contrastar aquest material amb la informació que es disposa de la resta de llengües que poden estar implicades en el procés de transmissió. Però és evident que l'esmentat estudiós també dedica una atenció especial a conèixer el tipus de text en què apareixen les primeres documentacions, a sospesar si el mot l'ha inclòs l'autor o l'escriba en edicions posteriors, o a observar si la documentació catalana, per exemple, no és exclusiva d'una època determinada, sinó que se'n poden aportar d'altres de no massa distants. Ja s'ha comentat que la recerca de dades relacionades amb la cronologia i la documentació és complicada, però aquest material és fonamental per a l'estudi

etimològic, encara que, no autosuficient. Germà Colón (1967b: 219) ja va admetre en el seu treball inicial sobre catalanismes que

«importantísimos son [...] los criterios cronológicos, a pesar de lo fragmentaria e insegura de la documentación de que disponemos. Cierto es que no hemos de ser esclavos de las fechas de aparición y no será raro el caso de que tengamos atestiguada antes una palabra en la lengua receptora que en la originaria [...]. Pero también hay casos en que, gracias a la cronología, estamos en situación de aceptar o rechazar un presunto origen»

si, com ell mateix sol comprovar, la resta de possibles argumentacions, tant lingüístiques com extralingüístiques, no s'hi oposen.

Dels 221 mots escollits del *DCECH* en aquest article per intentar iniciar un nou recompte fiable, l'anàlisi de les successives publicacions del citat especialista¹² porta a poder garantir la condició de catalanisme d'una primera quantitat després d'haver acceptat les degudes justificacions, tant per part d'ell com per part de Joan Coromines.¹³ Són les següents: *a granel*, *almete*, *añorar*, *balance*, *barraca*, *bocel*, *calamar*, *clavel*, *codoñate*, *doncel*, *entremés*, *escandallo*, *esqueje*, *esquife*, *faena*, *foja*, *forastero*, *frazada*, *gandaya*, *imprenta*, *lonja* ('tienda donde se venden ciertas especias', 'centro de contratación de mercaderes', 'atrio de una iglesia y otros lugares destinados al paseo', *DCECH*: s. v. *lonja*), *mújol*, *orate*, *paella*, *palangre*, *papel*, *pelaide*, *perol*, *rape*, *retal*, *rozagante*, *sardana*, *sorra*, *tarifa*, *trajín*, *trajinar* i *trajinero*.

En alguns altres casos, però, hi ha discrepància entre els dos autors: *bonete*, *linaje*, *porche*, *saloma*, *zozobra*, *zozobrar*, *cantimplora*, *quijote*, *volantín* i *vinagre*. Després d'una lectura atenta dels comentaris que cadascun realitza sobre els diferents tipus de justificacions, creiem que els mots amb més probabilitats de poder-se considerar catalanismes són *bonete*, *linaje*, *porche*, *saloma*, *vinagre*, *zozobra* i *zozobrar*. Els menys acceptables, *cantimplora*, *quijote* i *volantín*.

12. Cf. Germà COLÓN (1967b, 1968, 1976, 1981, 1994a, 1994b, 1997, 1999 i 2002).

13. Per obtenir més informació relativa als criteris que s'han utilitzat per demostrar la procedència catalana de les paraules que es citaran per part dels dos estudiosos amb els consegüents comentaris crítics, vegeu la tesi doctoral de l'autora d'aquest article (referència a la nota 4).

Pel que fa a la resta dels 221 préstecs del corpus, es portarà a terme un estudi exhaustiu de les explicacions i del material contingut en el *DCECH*, que ens permeti extreure les conclusions necessàries per destriar els elements lèxics que estan suficientment justificats com a catalanismes dels que no, la qual cosa permetrà començar a elaborar un nou recompte que, com és lògic, s'haurà de complementar amb dades addicionals en posteriors treballs.¹⁴ Per assolir aquest objectiu, es procedirà amb la presentació d'una síntesi dels arguments més acceptables per admetre la transferència catalana proposada.

El català i el castellà, igual que la resta de llengües romàniques, no han experimentat, com és lògic, els mateixos canvis fonètics al llarg de la seva evolució des del llatí. Hi ha uns quants processos d'aquest tipus que, segons s'ha abstret del *DCECH*, poden ajudar a escollir una determinada procedència. Si algunes paraules castellanques presenten algun tret formal no autòcton, sinó idèntic al que es trobaria en català, per exemple, es pot pensar que s'està davant d'una clara importació. Malgrat tot, aquesta no pot ser l'única raó fonètica per assegurar la transmissió previsible, ja que no permet excloure la resta de llengües de la mateixa família que potser han arribat a una solució coincident. El que sí convindrà fer a continuació és destacar quins són els principals processos que, junt amb altres criteris, es poden tenir més en compte com a contribuents a la justificació de catalanisme.

Dins del vocalisme tònic, s'ha de destacar que en determinats préstecs del corpus la ĩ (i a vegades AE) no diftonga en el castellà *ié*, sinó que es manté com a *e*, i la ō tònica no diftonga en el castellà *ué*, sinó que es manté com a *o*. Es poden acceptar com a catalanismes les següents paraules d'aquest tipus que el *DCECH* ha justificat adequadament amb diferents criteris (no sempre amb la fonètica que també podria haver utilitzat): *freo*, *melis* (o *pino melis*), *perno*, *prensa* i *presa*; *batiporte*, *osta*, *porta* (només en els sentits nàutic i esportiu), *acollar*, *colla*, *follía*, *portulano*, *salicor* i *sor*. Les menys probables per manca

14. A causa de la limitació de l'extensió d'aquest l'article, no serà possible comentar de manera particular el tipus de justificació que per a cada paraula realitza la font lexicogràfica amb l'objectiu de conèixer més específicament la raó que ens mou a acceptar-la com a catalanisme segur, o bé considerar-la més aviat probable, o fins i tot improbable. Per a més detalls al respecte, vegeu la citada tesi doctoral (referència a la nota 4).

d'informació que complementi el criteri fonètic són *broca* i *portalón*. A més dels mots citats, no es pot oblidar les paraules formades amb els sufixos *-el*, *-ella* (< -ĚLLU, -ĚLLA) i *-ol*, *-ola* (< -ŎLU, -ŎLA), que es comentaran quan es faci referència a morfologia derivativa.

Pel que fa al tractament de vocals finals àtones, cal subratllar especialment l'addició de *-e* per part del castellà, per adaptar la pronúncia de la paraula suposadament catalana amb so consonàntic final no habitual de la llengua veïna, i l'absència de *-o* en un nombre força representatiu de préstecs. Aquests dos processos deriven de l'important tendència del català a apocopar els sons vocàlics finals, fenomen que també s'ha produït en occità i en francès. Quan s'observen aquests trets en els elements del corpus, es pot afirmar que s'està davant de préstecs, però és imprescindible l'ajuda d'altres criteris per seleccionar com a més probable la transmissió catalana. Es pot acceptar com a segura en els següents casos extrets del *DCECH*: *bastaje*, *bergante*, *confite* (i, per extensió, *confitar*, *confitero*, *confitera* i *confitura*), *convite*, *escalaborne*, *muelle* (amb el sentit de 'dique junto al mar o a un río navegable para facilitar el embarque y desembarque', *DCECH*, s. v. *muele* II), *noque*, *remiche*, *saje*, *truque* i *viaje* (amb el sentit de 'oblicuidad de la superficie de un muro', *DCECH*, s. v. *viaje* II); *anís*. La transferència catalana de *botavante* és la menys probable per manca de suficients elements de justificació. A banda dels exemples citats, cal també tenir en compte que les paraules formades pels sufixos *-ate* i *-ete*, que es comentaran dins dels processos de morfologia derivativa, tenen les mateixes característiques. Pel que fa a l'absència de *-o*, no tenim massa arguments per poder acceptar com a catalanismes amb total seguretat *reloj* i *metal*. En aquest grup, s'haurien d'incloure també els mots acabats en *-el*, *-ín* i *-ol*, als quals s'hi farà referència més endavant.

Hi ha una sèrie de préstecs considerats catalanismes indiscutibles pel *DCECH* que es presenten justificats a partir del comportament de les sibilants (entre ells també els anomenats *trueques*).¹⁵ En aquests casos s'hauria produït l'evolució catalana en lloc de la castellana esperada. De tota manera el nombre de casos és escàs i no pot exemplificar-se com a representatiu d'un tipus d'argumentació que pugui uti-

15. Cf. Amado ALONSO (1949).

litzar-se correntment per a la defensa de la transmissió catalana: *balso*, *congoja*, *congojar*, *congojoso*, *galeaza*, *lisa*, *sosa*, *repuchar* i *repujar*. Després de la lectura atenta de cadascuna de les justificacions d'aquest tipus, juntament amb altres, es pot acceptar que *congoja* (i, per extensió, *congojar* i *congojoso*), *sosa* i *repuchar*; *balso* i *lisa*¹⁶ (aquests dos últims exemples de *trueques*) són catalanismes. Els més discutibles són *galeaza* i *repujar* per manca d'argumentació completa.

Abans de cloure el tema fonètic, cal destacar que Joan Coromines es pot haver valgut d'una justificació inacceptable: la percepció que tenen els castellans de la pronúncia neutra de les vocals *a* i *e*. Segons li interessi per a la paraula que analitza, en ocasions ens diu que «suenan como *a*» i així ho justifica (*avilantez*, *borraja* i *cada*, aquesta última en el sentit de 'enebro', *DCECH*, s. v. *cada* 1); altres vegades afirma que «lo más probable es que se deba la *e* a la pronunciación del catalán» (*avería*, *escandelar*); i, finalment, també pot manifestar que, com que és una articulació neutra, és possible obtenir tant resultats amb *a* com amb *e* (*delantal* i *gazafatón* o *gazapatón*). D'entre tots aquests exemples, l'únic catalanisme acceptable és *borraja*, no per la fonètica, sinó més aviat per altres arguments.

Des del punt de vista de la morfologia derivativa, hi ha una sèrie de mots que presenten uns sufixos no autòctons per al castellà i tenen, per tant, moltes probabilitats d'haver estat resultat d'un préstec. L'inconvenient és que no és fàcil precisar quina llengua romànica (per les semblances que manifesten entre sí) és la més probable d'haver-ho transferit directa o indirectament al castellà. Es pot discrepar entre català i occità per *-ate* i *-ol*, *-ola*; entre català, francès i occità per *-aje*, *-el* (< -ĚLLU o < -ARIUS), *-ella* (< -ĚLLA), *-ete*, *-eta* i *-ín*; i entre català, occità i portuguès en el cas de *-ejar*. Després d'una anàlisi exhaustiva de les paraules pendents de comentari que presenten aquestes terminacions, la transmissió catalana s'ha justificat de manera força sòlida i, per tant, acceptable, en els següents casos: *avellanate*, *avenate*; *crisol*, *estoperol*, *pañol*; *batahola*, *batayola*, *brigola*, *camisola*; *carruaje*, *malcoraje*; *andarivel*, *mojel*, *perchel*, *riel*, *manuella*; *esparavel*, *plantel*; *ca-*

16. Catalanisme confirmat per Antonio Martínez González (1998: 756) en el seu estudi sobre *Catalanismos en la ictionimia andaluza*.

zarete, formalete, manigueta i festejar. N'hi ha uns quants més que són dubtosos (poden haver-se argumentat només pel criteri morfològic, la qual cosa ens sembla insuficient, o bé es pot donar el cas que la cronologia no consolidi la seva hipòtesi de catalanisme): *banderola, brazola; botarel, flojel; cuartel; cingleta, naveta; bergantín i cotejar*. No es pot tancar l'espai reservat a la morfologia derivativa sense fer referència al prefix *sota-*. Aquesta forma coincideix amb la catalana, que prové patrimonialment de *SŪBTA i que, a banda d'haver-se conservat en aquesta llengua, també ho ha fet «en lengua de Oc, sardo y dialectos del Sur de Italia» (*DCECH*, s. v. *so*), però s'insisteix a favor de la transmissió catalana pel fet que en un inici només es localitzés en termes nàutics com *sotabarba, sotacómitre i sotavento*. El nombre d'exemples que s'aporta per consolidar la transferència del prefix és molt reduït i cap d'ells està clarament recolzat per la informació cronològica. Per tant, tot i que *sota-* tingui més arguments que avalin la seva condició de catalanisme (hi podem incloure els documentals), no és possible donar per segura la procedència proposada de tots ells.

La semàntica pot ser també un complement fonamental per justificar una determinada hipòtesi. En el *DCECH*, s'ha utilitzat de dues maneres diferents: es pot haver valorat la productivitat de cada llengua en relació al camp semàntic al qual formen part les paraules en qüestió (opció majoritària) o es poden haver traçat paral·lelismes entre les llengües implicades sobre el nombre d'accepcions que té el préstec en cadascuna d'elles (opció minoritària). Aquest tipus de justificació, com succeeix amb la resta, no es pot considerar per sí sola com a suficient per defensar una determinada transmissió. De tota manera, s'ha emprat sovint com a únic argument: *ayustar, beta, coca* (amb el sentit de 'vuelta que toma un cabo por vicio de torsión', *DCECH*, s. v. *coca III*), *cofa, cospel, empesador, flamear, fregajo, fusa, genol, grúa, pena, perlongar, sota i zaborra*. Ja s'ha avançat que el llenguatge mariner sol ser clau per a Joan Coromines per fer decantar la balança de les diferents transmissions possibles cap a la catalana, sense aturar-se en la comprovació d'altres aspectes que puguin contribuir a corroborar-ho. Els comentaris que pot incloure al respecte no solen ser massa extensos perquè ja es dona per fet que són indiscutibles: «del catalán pasaría al castellano en calidad de término náutico, como

tantos otros» o «se introdujo en calidad de voz náutica» o «siendo voz de galeras puede ser calco del catalán». Sobre els exemples citats, si tenim en compte altres proves, sobretot la cronològica, els més acceptables serien *empesador*, *fusa*, *genol* i *perlongar*, i els menys evidents *ayustar* i *coca*. La resta els deixariem com a probables.

També pot succeir, com amb les altres justificacions, que es produeixi una combinació de criteris i un d'ells sigui el semàntic. Es pot exemplificar amb els següents casos: *balumba*, *bojar*, *bombona*, *boneta*, *cuja*, *despalmar*, *roldana*, *rolde*, *runfla* i *zabra*. Després d'una valoració exhaustiva de la informació que es proporciona per a cadascun, el catalanisme més acceptable és *bojar* i els que ho són menys, *bombona*, *roldana*, *rolde*, *runfla* i *zabra*.

En tots els comentaris que s'han fet fins ara, quasi sempre hi ha hagut referències a la cronologia. S'ha comprovat si el català ha estat documentat per escrit abans que el castellà. Aquest és un dels criteris més importants per fer prevaler la funció de transmissió d'una determinada llengua, i més si les diferents opcions lingüístiques formen part d'una mateixa família com, en aquest cas, la romànica. De tota manera, també és possible trobar termes que només estan justificats per aquest criteri, tot i que no sempre és suficient perquè, per exemple, entre català i castellà el marge temporal és massa proper, perquè a vegades es preveu que hi ha d'haver documentacions anteriors d'una de les dues o de totes dues llengües, etc. S'han trobat suposats préstecs del català justificats només cronològicament: *aspillera*, *bala* (amb el sentit de 'fardo de mercaderías', *DCECH*, s. v. *bala* 1), *blandón*, *bol* (amb els sentits de 'redada' i 'jábega (red)', *DCECH*, s. v. *bol* 11), *brahonera*, *calcina*, *emborrazar*, *excursionismo*, *excursionista*, *noray*, *olivarda*, *palmera*, *picapleitos*, *pilón*, *piolar*, *piular*, *sis*, *sobrevesta* i *treo*. Després de llegir amb atenció la resta de dades que es proporcionen sobre aquests préstecs i de valorar si és acceptable la justificació cronològica (marge suficient de distància entre ambdues llengües), els més probables podrien ser *aspillera*, *bol*, *piolar*, *piular* i *treo*, mentre que entre els menys acceptables s'inclourien *excursionismo*, *excursionista* i *picapleitos*.

Per donar bon suport a la procedència catalana, és probable que la cronologia es trobi directament relacionada amb la documentació, entesa aquesta com a text que ha rebut molta influència de la llengua

catalana. Ja s'ha fet referència amb anterioritat a algunes primeres localitzacions de termes que es troben en aquests tipus de documents o bé, podríem afegir, que l'autor que els escriu en castellà és català, etc. Uns quants exemples de préstecs del corpus seleccionat que apareixen en aquestes condicions serien els següents: *beguina*, *cortapisa*, *capiro-tada* i *polacra*. La valoració dels criteris que s'utilitzen per a la seva justificació fa que aquests dos últims tinguin poques probabilitats de ser catalanismes. El més segur és *cortapisa*.

Seria possible afegir encara molts préstecs justificats per diferents criteris, entre els quals hi ha el cronològic, ja que aquest constitueix l'argument extralingüístic més recurrent. Només en citarem uns quants més per augmentar la mostra que presentem: *buril*, *chácena*, *de reajo*, *obrador*, *surgir*, *tagarino* i *velludo*. Després de valorar la informació que s'aporta per a cadascun, el més acceptable és *chácena*. La resta es poden deixar com a probables.

Un altre argument força emprat pel *DCECH* és la comparació de l'ús que es fa d'una determinada paraula en castellà i en català. Si s'utilitza molt més en aquest últim, es considera que això pot ser una prova més per evidenciar que es tracta de la llengua transmissora. Es necessiten, però, altres criteris que ho corroborin. Es poden citar uns quants exemples: *apilar*, *escoa*, *fango*, *grava*, *guija* (amb el sentit de 'almorta', *DCECH*, s. v. *guija* I), *gúmena*, *leñatero*, *margallón*, *rapa*, *roquero*, *rustir*, *traca*, *trepar* (amb els sentits de 'taladrar' i 'guarnecer con cierto bordado', *DCECH*, s. v. *trepar* II), *triar*, *verdete* i *veza*. Després de l'anàlisi de les respectives justificacions, els menys probables són *apilar* i *gúmena*. Donaríem com a acceptables *escoa*, *fango*, *margallón*, *rapa*, *traca* i *veza*.

Finalment, en el corpus de 221 catalanismes estàndards, segurs i vigents, segons el *DCECH*, queda pendent el comentari d'un grup de préstecs que no han estat argumentats de la mateixa manera que els que s'han comentat fins ara. Se'n troben de relatius a la fonètica i a la morfologia derivativa, però que no es poden generalitzar com a habituals d'un conjunt representatiu de veus suposadament provinents del català. Així mateix, és possible localitzar altres arguments particulars, la majoria només aplicables a un nombre relativament reduït d'elements lèxics, que es relacionen amb la morfologia flexiva, amb l'extensió geo-

gràfica que ocupa la paraula en les diferents llengües implicades al procés de transferència, amb raons històriques que evidencien el camí que ha anat seguint el mot i amb la toponímia. Són els següents: *betún*, *buido*, *chambrana*, *gafa*, *orgullo* i *rocegar* (fonètica), *amaitinar*, *blanquinoso*, *mirador*, *retablo*, *tarín* i *sozcomendador* (morfologia derivativa i flexiva), *coliflor* i *libán* (extensió geogràfica), *mosén* i *trabucaire* (història) i *arbequín* (toponímia). La lectura atenta dels comentaris explicatius porten a la conclusió que la transmissió catalana menys probable es pot trobar a *coliflor* i *sozcomendador*. La més acceptable, a *arbequín*, *buido*, *libán*, *mosén*, *orgullo*, *rocegar* i *trabucaire*.

5. CONCLUSIÓ

Després de l'anàlisi dels 221 catalanismes justificats pel *DCECH* que poden considerar-se estàndards, segurs i vigents, segons aquesta font, s'ha partit de la consulta del treball realitzat sobre determinades paraules per Germà Colón —qui més ha treballat sobre el tema—, s'ha continuat amb la pròpia valoració de la resta de termes i s'ha pogut arribar a la següent conclusió, sistematitzada a l'apèndix final d'aquest article: no tots aquests elements lèxics poden acceptar-se com a préstecs indiscutibles del català, sinó que la xifra de segurs es restringeix a la quantitat de 122. N'hi ha uns quants més (72) que s'han considerat senzillament probables: no hi ha suficients dades per assegurar que provenen del català perquè d'altres llengües romàniques (majoritàriament occità o francès) presenten les mateixes possibilitats. Per últim, es creu que els 27 restants són improbables: no tota la informació que s'aporta (sobretot cronològica) es mostra a favor de la via de transmissió catalana.

Cal insistir una vegada més en el fet que aquestes dades pretenen ser només un primera aproximació a un nou recompte de catalanismes transmesos al castellà. El punt de partida ha estat el *DCECH*: l'anàlisi exhaustiva de la informació d'aquest diccionari ha permès iniciar una tria, fonamentada en la valoració de si els criteris que s'empren per a la justificació de catalanisme són o no suficients. De tota manera, no es pot garantir que aquesta classificació dels préstecs en tres ca-

tegies (segurs, probables i improbables) sigui invariable perquè queda pendent per a més endavant, per una banda, completar les llistes amb els 761 termes restants del *DCECH* i, per l'altra, realitzar, ineludiblement, una verificació externa que ha de consistir en la consulta de qualsevol font addicional que pugui contribuir a confirmar o a desmentir els resultats obtinguts.

MARTA PRAT I SABATER
Universitat Autònoma de Barcelona

6. BIBLIOGRAFIA

- Marià AGUILÓ, Pompeu FABRA i Manuel de MONTOLIU (1988-1989): *Diccionari Aguiló; materials lexicogràfics aplegats per Marià Aguiló i Fuster; revisats i publicats sota la cura de Pompeu Fabra i Manuel de Montoliu* (edició facsímil 1915, 1918, 1924, 1931), Barcelona, Alta Fulla.
- Amado ALONSO (1949): *Trueques de sibilantes en antiguo español*, «Nueva Revista de Filología Hispánica», núm. 1, ps. 1-12.
- José Manuel BLECUA i Glòria CLAVERIA (1999): *La lexicografía castellana, antes y después de Joan Coromines*, dins Joan SOLÀ (ed.): *L'obra de Joan Coromines. Cicle d'estudi i homenatge*, Sabadell, Fundació Caixa de Sabadell; «Aula de Ciència i Cultura», 4, ps. 29-43.
- Germà COLÓN (1967a): *Elementos constitutivos del español: occitanismos*, dins *Enciclopèdia lingüística hispànica*, II, Madrid, CSIC, ps. 153-192.
- Germà COLÓN (1967b): *Elementos constitutivos del español: catalanisms*, dins *Enciclopèdia lingüística hispànica*, II, Madrid, CSIC, ps. 193-238.
- Germà COLÓN (1968): *Acerca de los préstamos occitanos y catalanes del español*, dins Antonio QUILIS (ed.): *XI Congreso Internacional de Lingüística y Filología Románicas*, IV, Madrid, CSIC; «Revista de Filología Española», annex LXXXVI, ps. 1913-1925.
- Germà COLÓN (1976): *El léxico catalán en la Romania*, Madrid, Gredos; «BRH, Estudios y Ensayos», 245.
- Germà COLÓN (1981): *Elogio y glosa del diccionario etimológico hispánico*, «Revue de Linguistique Romane», núm. 45, ps. 131-145.
- Germà COLÓN (1994a): *Fonètica històrica versus història lèxica. El cas de saloma < κέλευσμα 'cant dels mariners'*, «Anuario de estudios medievales», núm. 24, ps. 625-643.

- Germà COLÓN (1994b): *Sobre los estudios de etimología española*, dins *Actas del Congreso de Lengua Española*, Sevilla, Instituto Cervantes, ps. 597-610.
- Germà COLÓN (1997): *Rocinante no es pariente de rozagante*, «Revista de Filología Española», núm. 77, ps. 5-31.
- Germà COLÓN (1999): *De arabismos interhispánicos*, «Travaux de Linguistique et de Philologie», núm. 37, ps. 131-139.
- Germà COLÓN (2002): *Elementos constitutivos del léxico español*, dins *Para la historia del léxico español (I)*, Madrid, Arco/Libros.
- DCECH = Joan COROMINES i José Antonio PASCUAL (1980-1991): *Diccionario crítico etimológico castellano e hispánico*, Madrid, Gredos, 6 vol.
- DCELC = Joan COROMINES (1954-1957): *Diccionario crítico etimológico de la lengua castellana*, Madrid/Berna, Gredos/A. Francke A. G., 4 vol.
- DCVB = Mn. Antoni Ma. ALCOVER i Francesc de Borja MOLL (1993): *Diccionario Català-Valencià-Balear*, Palma de Mallorca, Editorial Moll, 10 vol.
- DECLC = Joan COROMINES (1980-1991): *Diccionari etimològic i complementari de la llengua catalana*, Barcelona, Curial/La Caixa, 9 vol.
- DIEC = INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS (1995): *Diccionari de la llengua catalana*, Barcelona, Enciclopèdia Catalana / Edicions 62.
- DRAE = REAL ACADEMIA ESPAÑOLA (2001²²): *Diccionario de la lengua española*, Madrid, Espasa-Calpe.
- GDENC = ENCICLOPÈDIA CATALANA (1999): *Gran diccionari de la llengua catalana*, Barcelona, Enciclopèdia Catalana.
- Juan GÓMEZ CAPUZ (1998): *El préstamo lingüístico: conceptos, problemas y métodos*, València, Universitat de València (Annex XXIX de *Cuadernos de Filología*).
- Veronika LEIMGRUBER (1976-1980): *Glossari del «Llibre de Coch» de Robert de Nola*, «Estudis Romànics», núm. xvii, ps. 255-384.
- Antonio MARTÍNEZ GONZÁLEZ (1998): *Catalanismos en la ictionimia andaluza*, dins Claudio GARCÍA, Fabián GONZÁLEZ i Javier MANGADO (eds.), *Actas del IV Congreso Internacional de Historia de la lengua Española*, II, Logroño, Servicio de Publicaciones de la Universidad de La Rioja, ps. 749-763.
- Marta PRAT SABATER (2003): *Préstamos del catalán en el léxico español*, Bellaterra, Universitat Autònoma de Barcelona, Servei de Publicacions (tesi doctoral digitalitzada: <http://www.tdx.cesca.es/tdx-1114103-150818>).
- Joan VENY (1999): *Joan Coromines i la dialectologia catalana*, dins Joan SOLÀ (ed.): *L'obra de Joan Coromines. Cicle d'estudi i homenatge*, Sabadell, Fundació Caixa de Sabadell; «Aula de Ciència i Cultura», 4, ps. 155-168.

7. APÈNDIX¹⁷

Catalanismes segurs

acollar	camisola	esqueje	mojel	rape
a granel	carruaje	esquife	mosén	remiche
almete	cazarete	estoperol	muelle	repuchar
andarivel	chácena	faena	mújol	retal
anís	clavel	fango	noque	riel
añorar	codoñate	festejar	orate	rocegar
arbequín	colla	foja	orgullo	rozagante
aspillera	confitar	follía	osta	saje
avellanate	confite	forastero	paella	salicor
avenate	confitera	formalete	palangre	sardana
balance	confitero	frazada	pañol	sor
balso	confitura	freo	papel	sorra
barraca	congoja	fusa	pelaire	sosa
bastaje	congojar	gandaya	perchel	tarifa
batahola	congojoso	genol	perlongar	trabucaire
batayola	convite	imprensa	perno	traca
batiporte	cortapisa	libán	perol	trajín
bergante	crisol	lisa	piolar	trajinar
bocel	doncel	lonja	piular	trajinero
bojar	empesador	malcoraje	plantel	treo
bol	entremés	manigueta	prensa	truque
borraja	escalaborne	manuella	presa	veza
buido	escandallo	margallón	porta	viaje
brigola	escoa	melis	portulano	
calamar	esparavel	(pino ~)	rapa	

Catalanismes probables

amaitinar	bala	beguina	betún	boneta
avería	balumba	bergantín	blandón	bonete
avilantez	banderola	beta	blanquinoso	botavante

17. Aquest apèndix no fa referència a la totalitat d'elements lèxics que poden haver-se transmès del català al castellà, sinó que és la proposta que presentem un cop obtingudes les conclusions de l'estudi del corpus de catalanismes justificats pel *DCECH*, que considera estàndards, segurs i vigents (el total arriba a 221 préstecs).

brahonera	despalmar	metal	roquero	tarín
brazola	emborrazar	mirador	rustir	trepar
broca	escandelar	noray	saloma	triar
buril	flamear	obrador	sisá	velludo
calcina	flojel	olivarda	sobrevesta	verdete
chambrana	fregajo	palmera	sota-	vinagre
cofa	gafa	pena	sota	zahorra
cospel	grava	pilón	sotabarba	zozobra
cotejar	grúa	porche	sotacómitre	zozobrar
cuartel	guija	portalón	sotavento	
cuja	leñatero	reloj	surgir	
de reajo	linaje	retablo	tagarino	

Catalanismes improbables

apilar	capirotada	excursionista	picapleitos	runfla
ayustar	cingleta	galeaza	polacra	volantín
bombona	coca	gazafatón	quijote	sozcomenda-
botarel	coliflor	(o gazapatón)	repujar	dor
cada	delantal	gúmena	roldana	zabra
cantimplora	excursionismo	naveta	rolde	